

Peter Slotte

FÖRENINGEN FÖR NORDISK FILOLOGI 1932–2002

Några glimtar ur vår historia

Föreningen för nordisk filologi grundades den 16 november 1932 av några finlandssvenska nordister på initiativ av Torsten Evert (Tor) Karsten, professor i nordisk filologi vid Helsingfors universitet. Föreningens syfte var ”att i akademiska och vidare kretsar väcka och upprätthålla intresset för de nordiska folkens språk, litteratur och folkminnen”. En annan uppgift var att ”insamla ett allsidigt undersökningsmaterial rörande Finlands svenska folkmål samt att uppevara, vårda och vetenskapligt bearbeta samlingarna”.

Vår förening har bara i ringa utsträckning levt upp till allt detta men ändå – eller kanske just därför – lyckats överleva i 70 år. Inte heller titeln på vår tidskrift, ”Folkmålsstudier”, är någon korrekt innehållsdeklaration, för FmS har ju ofta behandlat helt andra ämnen än folkmål. I det följande försöker jag skildra föreningens brokiga historia och förklara diskrepanserna.

Föreningen för nordisk filologi (FNF) uppstod inte ur tomma intet som en spontan bildning i ett gynnsamt vetenskapligt klimat. Tvärtom! FNF var resultatet av en serie svårartade konflikter mellan olika sammanslutningar som hade tagit upp finlandssvensk dialektologi på sitt program. En beskrivning av föreningens historia måste därför börja långt före grundläggningsåret 1932, med en presentation av de organisationer, projekt och motsättningar som bland annat ledde till att FNF bildades – och till att föreningen fick en mycket konfliktfylld barndom. Det hela är en spännande men komplicerad process.¹ Huvudaktörer är Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors (omväxlande med ”i Finland”), Svenska litteratursällskapet i Finland och den så kallade Folkmålskommissionen. T.E. Karsten var på olika sätt engagerad i de olika sammanslutningarna.

¹ Jag ber läsaren vara ytterst uppmärksam på de olika aktörerna och på förkortningarna av organisationernas namn. Förvecklingarna återspeglas fylligast i Litteratursällskapets ”Förhandlingar. Ny följd” som innehåller de mest relevanta aktstyckena, men inte ens där blir förloppet alla gånger riktigt tydligt. Mina tolkningar av hur det hela gick till är säkert i någon mån subjektiva och förenklade.

Landsmålsföreningen

T.E. Karsten (20.8.1870–12.9.1942), uppvuxen som prästson i Kvevlax, hade redan som ung student 1889 blivit medlem av *Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors*, tillkommen 1874 som en sammanslutning för dialektintresserade studerande från olika landsändar. Föreningens viktigaste arbetsform var möten där medlemmarna samlades för att gå igenom och anteckna särdragen i sina varierande sockenmål och för att hålla föredrag om dialekter, folkdiktning och folktro. Under somrarna bedrev föreningsmedlemmarna också fältarbete – allt enligt den modell som grundaren, dåvarande docenten i fornnordiska språket och antikviteter vid Helsingfors universitet Axel Olof Freudenthal, hade fört med sig från sina studieår i Uppsala, där s.k. landsmålsföreningar hade grundats inom de olika nationerna. Föreningen för nordisk filologi betraktade sig som en efterträdare till den finländska landsmålsföreningen – därför denna presentation av fröet, eller ett av fröna, till FNF.

Landsmålsföreningen var mycket aktiv under sina två första decennier, vilket tydligt framgår av den imponerande tjuogoårspubliceringen "Finländska bidrag till svensk språk- och folklivsforskning" (1894), som innehåller bland annat O.F. Hultmans första stora översikt av de östsvenska dialekterna. Landsmålsföreningens samlingar av dialektord blev ett väsentligt bidrag till Herman Vendells Ordbok över de östsvenska dialekterna 1904–1907. "Den egentliga landsmålsundersökningen" hade i och med detta "bragts till en provisorisk avslutning" (Karsten 1927: 110). På 1890-talet inriktades föreningens intresse på skiljaktigheterna mellan finlandssvenskan och rikssvenskan² men vid sekelskiftet avtynade verksamheten. 1908 överlät föreningen sina samlingar till Svenska litteratursällskapet, utan att den ändå formellt upplöste sig (Förhandlingar och uppsatser 22: 62).³

Landsmålsföreningen väcktes efter "en period av stiltje" till nytt liv i januari 1924 och Karsten valdes till ordförande. Gamla och nytilkomna

² På Landsmålsföreningens möte 7.11.1892 föreslog ordföranden, professor A.O. Freudenthal "att föreningen i samband med andra för saken intresserade personer under närmaste framtid, med åsidosättande t.v. af de egentliga dialektuppteckningarna, skulle egna sig åt uppteckande af sådana i den finländska skriftsvenskan begagnade ord och uttryck, som icke återfinnas i riksspråket i Sverige" (Finländska bidrag, s. 304 f.)

³ Landsmålsföreningens historia har tecknats dels i "Finländska bidrag" (s. 1–50, 304–314; perioden 1874–1894), anonymt, dels i FmS 1/1933 (s. 141–156; en "kort översikt" av perioden 1874–1934) av Börje Mårtensson. Dessutom har Zacharias Schalin gett en del intressanta personliga minnen om föreningens tillkomst och dess verksamhet under de fyra första åren (Schalin 1930: 41–60).

medlemmar samlades på nytt till föreningsmöten och diskussioner, dit också studenter med nordisk filologi som studieämne var inbjudna. Man hade inte ännu i detta skede några planer på att återuppta det traditionella landsmålsarbetet. Motivet till återupplivandet av föreningen sägs ha varit att de gamla landsmålarna ville träffas för att återuppliva minnena från de idealistiska ungdomsåren i slutet av 1800-talet (jfr Karsten 1927: 110 f.). Inom kort tillkom också ett annat incitament: planerna på finskt håll att med statsmedel sammanställa en finsk dialektordbok som hade börjat ta form.

Bakgrunden är denna. I samband med ett nordiskt skolmöte i Helsingfors i augusti 1925 träffades några landsmålare av äldre årgång, veteranen J.A. Lundell från Uppsala och finländarna Janne Thurman, medlem av LMF redan 1888, och T.E. Karsten. De tre landsmålarnas samkväm på Esplanadkapellet under det pågående skolmötet var antagligen av avgörande betydelse för vår framtida dialektforskning. Deras samtal kom in på den då aktuella undersökningen av de finska dialekterna och utgivningen av en stor finsk dialektordbok och statens utfästelser om frikostigt stöd för verksamheten. Landsmålarna insåg att här fanns ett svenskt forskningsintresse att bevaka: staten borde finansiera också utforskningen av de finlandssvenska dialekterna. Resultatet av mötet på Kapellet blev att Landsmålsföreningen 26.2.1927 beslutade att "aktivt återupptaga sin verksamhet för vinnande av ökad kunskap om Finlands svenska dialekter och den kultur de företräda" (Karsten 1927: 111 ff.).

Folkmålskommissionen och Språkvetenskapliga kommittén

Landsmålsföreningen tog också initiativet till en kommitté som skulle organisera utforskningen av de finlandssvenska dialekterna. Föreningen gick ut med ett upprop till tänkbara intressenter inom området. Initiativet ledde till att Folkmålskommissionen bildades den 31 mars 1927 (Karsten 1927: 110 ff., Karsten 1933: 10–16). De finska dialektforskarna hade fått sin motsvarande statsfinansierade ordboksstiftelse *Sanakirjasäätio* redan 2.12.1924.

Folkmålskommissionen (FMK), *Kommissionen för undersökning av svenska folkmål och svensk folkkultur i Finland*, bestod liksom förebilden *Sanakirjasäätio* av representanter för olika intressenter inom området: Svenska landsmålsföreningen, Svenska litteratursällskapet, Föreningen Brage, Finska Vetenskaps societeten. Senare utvidgades kommissionen med representanter för Helsingfors universitet, Åbo Akademi och Föreningen för nordisk filologi. Hugo Pipping blev FMK:s första ordförande.

Men innan jag fortsätter måste jag gå in på ännu ett sidospår och helt kort redogöra för Svenska litteratursällskapets tidigaste dialektologiska verksamhet, som även den var en faktor bakom tillkomsten av FNF.

Det dialektologiska insamlingsarbetet hade redan vid sekelskiftet, efter Landsmålsföreningens kursomläggning från dialekter till "finländsk skriftsvenska" väsentligen övergått till *Svenska litteratursällskapet i Finland* (SLS) som sedan grundläggningen 1885 hade haft bl.a. folkloristiskt, dialektologiskt och etnologiskt insamlingsarbete på programmet. För att leda det språkliga arbetet tillsatte sällskapet i oktober 1910 en *språkvetenskaplig kommitté* (SVK) som skulle handha "frågor rörande ortnamnsforskning, undersökning av dialekter och andra arbeten av språkvetenskaplig natur" (Forskning och vitterhet I: 186 f.).⁴ Tre månader senare, i januari 1911, intogs T.E. Karsten som medlem i kommittén. Också andra landsmålare var medlemmar i olika repriser: Hugo Bergroth (1919–35), O.F. Hultman (1910–28), Väinö Solstrand (1929–37) och Ivar Westman (1936–1939). Konflikter som senare uppstod mellan "sakforskarna" och "ordforskarna" inom kommittén bidrog till att Karsten fann sig föranlåten att avgå, efter att ha varit medlem i över tjugo år. Den utlösande faktorn var tydligen att Litteratursällskapet på grund av ett avvisande utlåtande av SVK:s ordförande Hugo Pipping inte ville bevilja tryckningstillstånd för Karstens undersökning "Svenskt och finskt folkspråk i Finland"; jfr FmS 2: 31 ff. Själv skyllde Karsten sitt utträde på "bristande tid" (Forskning och vitterhet I: 187). Karsten avgick i januari 1932, men han hade alltså ordnat det så att han ändå hade ett forum, dels Landsmålsföreningen som han hade satt nytt liv i några år tidigare – och dels, innan året 1932 var slut, också FNF.

Folkmålskommissionen skulle "enligt vetenskapliga principer insamla och undersöka material belysande våra svenska folkmål och den kultur dessa företräda" (Förhandlingar 10: 93). De finlandssvenska dialekterna ansågs stå inför sin snara undergång. Bedömningen "de nu i utdöende stadda svenska dialekterna i Finland", som det heter i uppropet 1927 (t.ex. Karsten 1927: 113), återkommer med smärre variationer flera gånger i handlingarna.⁵ FMK ville kombinera dialekt- och folklivsforskning. Grundarna menade att "den

⁴ Dessförinnan hade SLS:s dialektologiska verksamhet handhåfts av sällskapets folkloristiska kommitté. Denna delades 1910 i en folkloristisk och en språkvetenskaplig kommitté.

⁵ Också FNF använde några år senare liknande formuleringar för att understryka det akuta behovet av forskning. Till exempel på omslaget till det första numret av föreningens tidskrift talas det om betydelsen av "tillvaratagandet och studiet av de i allt snabbare utdöende stadda folkspråkens kvarlätenkap".

rent språkliga undersökningen här bör gå hand i hand med den sakliga" (så t.ex. i FMK:s första anhållan om statsunderstöd 21.4.1927, återgiven i t.ex. FmS 1: 13). Denna dubbla målsättning ledde efter hand till att det uppstod motsättningar mellan sakforskarna och ordforskarna inom kommissionen. Statsanslaget var knappt, och dialektforskarna inom FMK befarade att pengarna skulle komma att användas "för syften där det etnografiska intresset var det enarådande eller förhärskande" (Karsten i FmS 1:16). Dödsfall och personbyten på posterna bidrog ytterligare till att ge FMK en etnologisk slagsida. Organisationsformen med representanter för sammanslutningar med mycket olikartade syften visade sig också vara opraktisk.

Redan innan FNF hade tillkommit försökte FMK-medlemmarna T.E. Karsten, Väinö Solstrand och Hugo Bergroth 17.10.1932 med hänvisning till "meningsdivergenserna" mellan ordforskarna och sakforskarna inom FMK avsluta kommissionens verksamhet: de vände sig till SLS (som förvaltade statsanslaget till FMK) med ett förslag om att FMK helt enkelt "måtte upphöra" i och med årets utgång (Förhandlingar 9: 37 f.). Förslaget var uppenbarligen tänkt som ett första drag i en operation att dirigera om statsanslaget för dialektforskningen från FMK till FNF. Föreningen för nordisk filologi var rimligtvis under planering vid denna tid.

Manöver lyckades bara delvis. Undervisningsministeriet beslutade efter en överläggning med FMK och Litteratursällskapet att statsrådets anslag i första hand skulle användas för dialektforskning; sakforskningen fick träda tillbaka. Dessutom avgick Hugo Bergroth som SLS:s företrädare i FMK, Landsmålsföreningen sade upp samarbetet med FMK och Karsten utträdde ur FMK. Mottagare av statsanslaget för dialektforskning skulle dock fortsättningsvis uttryckligen vara FMK. Jfr Förhandlingar 9: 55 f., 12: 133.

Till Litteratursällskapets styrelsemöte 15.12.1932 hade Landsmålsföreningen lämnat in en skrivelse där man bl.a. påtalar FMK:s bristande kompetens: efter de föregående avhoppet har FMK "icke ... att uppvisa en enda medlem, som överhuvud befattar sig med svensk dialektforskning" (Förhandlingar 9: 55). Också efter sin avgång var Karsten (nu med FNF som stödtrupp) kritisk till kommissionens verksamhet och försökte, dock utan framgång, få den indragen. Han tyckte kanske att han hade en viss moralisk rätt till detta; kommissionen hade ju tillkommit på hans initiativ.

Utbrytarna bildar Föreningen för nordisk filologi

Det växande missnöjet med Folkmålskommissionen gjorde alltså att dialektologerna, med Karsten i spetsen 1932, sade upp samarbetet med FMK och bildade den nya sammanslutningen *Föreningen för nordisk filologi*, där utforskningen av de finlandssvenska dialekterna var en central uppgift. Be-

slutet att grunda föreningen fattades 16.11.1932, och tillskyndarna lät omgående registrera föreningen. Anhållan om registrering är undertecknad av "T. E. Karsten professor, K. J. Hagfors Fil.dr sem.direktor, Väinö Solstrand docent, Arnold Nordling Docent". Stadgarna godkändes och föreningen infördes i föreningsregistret den 12 december 1932.

Den nya föreningens syfte "att väcka och upprätthålla intresset för de nordiska folkens språk, litteratur och folkminnen" gör intryck av att ha varit en vilseledande manöver, liksom också föreningens namn. Men föreningen erkände från första början att dialektforskningen var dess primära uppgift. Allt tyder på att FNF i första hand kom till för att bli en avläggare till FMK och ta över statsanslaget och använda det uteslutande för dialektforskning. Föreningens verksamhet var av allt att döma livlig under de första åren. Enligt stadgarna skulle styrelsen sammanträda minst en gång i månaden. Dessutom ordnade föreningen medlemsmöten med föredrag några gånger om året. Karsten var en drivande ordförande.

FNF skulle ta sig an dialektologiskt insamlingsarbete och den fortsatta bearbetningen; man hade till och med planer på att inrätta ett dialektarkiv, i konkurrens med såväl Svenska litteratursällskapet som FMK, men man fick inte anslag för annat än för utgivningen av Folkmålsstudier. Grundarna hävdade att det dialektologiska arbetet hade förenklats genom föreningens tillkomst; från den svårmanövrerade och efter hand språkvetenskapligt inkompetenta Folkmålskommissionen hade ledningen för det dialektologiska arbetet nu övergått till "facklärares vid Helsingfors universitet". FNF inviterade "andra intresserade samfund ... att genom kompetenta krafter delta i arbetet" (skrivelse från Landsmålsföreningen till Litteratursällskapet 14.12.1939, återgiven i Förhandlingar 9: 56). Det är uppenbart att FNF ville desavouera FMK och överta dess samordnande roll – och statsanslaget. Lite småslantar blev det i varje fall: 1935 avstod FMK från 15 000 mk till förmån för FNF (Förhandlingar 13: 5).

I en skrivelse till SLS 10.9.1939 (avtryckt i Förhandlingar 17: 25 ff.) rekapitulerar Föreningen för nordisk filologi händelseförloppet: "Det var Föreningens nuvarande ordförande [T.E.Karsten], som redan 1927 väckte förslaget till skapandet av en sammanslutning av de för frågan intresserade samfundet och som därmed lade grundstenen till en statsunderstödd svensk dialektforskning i Finland. Folkmålskommissionen blev ett centralorgan för denna forskning. De forskare, som sedermera, år 1932, sammanslöto sig i Föreningen för nordisk filologi, hade emellertid redan efter den första femårsperioden av denna kommissions verksamhet funnit, att dess ursprungliga organisation var föga lämplig att lyckligt genomföra det av kommissionen

uppgjorda och av regeringen godkända programmet". Ytterligare argument citeras nedan, s. 157.

I spetsen för utbrytarna stod alltså T.E. Karsten. Kring honom samlades Väinö Solstrand, Hugo Bergroth, K.J. Hagfors, V.E.V. Wessman och Ivar Westman. Yngre forskare som efter hand anslöt sig till falangen var bl.a. Eskil Hummelstedt, Bror Åkerblom, och Börje Mårtenson. De mest framträdande representanterna för antagonisterna inom FMK var Arnold Nordling (trots allt en av FNF:s stiftande medlemmar) och Erik Lagus (tidigare sekreterare i den med FNF allierade Landsmålsföreningen).

I samband med att Föreningen för nordisk filologi bildades bestämde sig också Landsmålsföreningen 22.11.1932 för att "definitivt uppsäga samarbetet" med FMK (Förhandlingar 9: 54). Beslutet var naturligt eftersom kärntruppen i den nygrundade föreningen bestod av gamla landsmålare, alltså Karsten och hans meningsfränder. Också Landsmålsföreningen menade att FMK inte längre fungerade till belåtenhet; personbytena hade lett till brist på nödvändig språkvetenskaplig kompetens inom kommittén, varför Landsmålsföreningens representant hade blivit överlupen med uppgifter.

Landsmålsföreningen hade därför "efter moget övervägande" beslutat se sig om efter "ett annat effektivare organ". Den fann, helt naturligt, sitt organ i "den ur dess mitt framgångna 'Föreningen för nordisk filologi'" (skrivelse till SLS 14.12.1932, återgiven i Förhandlingar 9: 56). De två sammanslutningarna höll i fortsättningen sina möten gemensamt. T.E. Karsten var ordförande i båda föreningarna, och också annars handlade det till stor del om samma personer.⁶

Som det har framgått föddes Föreningen för nordisk filologi ur en rad konflikter inom den dåtida finlandssvenska dialekt- och folklivsforskningen, i vilka T.E. Karsten i olika egenskaper hade spelat en huvudroll: Litteratursällskapets språkvetenskapliga kommitté, Landsmålsföreningen och Folkmålskommissionen. Fler konflikter skulle det bli, med Karsten och hans elever och meningsfränder inom FNF som huvudaktörer.

Föreningen för nordisk filologi lyckades inte eliminera Folkmålskommissionen. FMK och SLS ansåg 1936 att de själva "i detta nu äro de

⁶ Den sista stora händelsen i Landsmålsföreningens tillvaro var 60-årsjubileet som firades i Helsingfors universitets solennitetssal 26.3.1934. Karsten höll hälsningstalet "och Sveriges och Norges härvarande ministrar samt universitetets rektor och prorektor, talrika andra universitetslärare och en stor allmänhet behedrade festen med sin närvaro". Jubileet högtidlighölls ytterligare med en festbankett på Svenska klubben med ett 50-tal närvarande äldre och yngre föreningsmedlemmar och med K.J. Hagfors som festtalare. (Karsten 1934: 147–151).

mest auktoritativa institutioner åt vilka statsmedlens i fråga fortsatta användning kan anförtros" (skrivelse till undervisningsministeriet 21.2.1936, återgiven i Förhandlingar 12: 133).

FMK överlevde alltså angreppen, men FNF förhöll sig konsekvent avvissande till kommissionens inviter till att återuppta samarbetet. Från och med 1933 omtalas det i FMK:s årsberättelser att FNF och Landsmålsföreningen inte hade utsett någon representant i kommissionen, trots att de hade inbjudits att medverka. Efter ett par år utträdde de två föreningarna också formellt ur FMK: "Vid utgången av 1935 beslöt Föreningen för nordisk filologi samt Svenska Landsmålsföreningen genom sin styrelse, båda ledda av prof. T. E. Karsten, att utträda ur Kommissionen, utan att någondera föreningen härtill anförde något skäl" (Förhandlingar 13: 4). Också Karsten själv avhöll sig från något som helst samarbete med FMK, där han egentligen var självskriven medlem i sin egenskap av innehavare av professuren i nordisk filologi vid Helsingfors universitet. FMK hoppades ändå in det sista att konflikten skulle kunna lösas. Konstaterandet att "det står dessa föreningar och professorn i nordisk filologi vid Helsingfors Universitet öppet att när som helst återinträda i Kommissionen" (Förhandlingar 14: 3) återkommer i litet varierande form i många år i FMK:s årsberättelser. 1945 nämns de två föreningarna en sista gång: "Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors och Föreningen för nordisk filologi, vilka äro berättigade att utse representanter i Kommissionen, ha ej utsett någon" (FMK:s årsberättelse för 1944, 10.1.1945).

Karsten var flerdubbelt självskriven medlem av FMK, men han deltog alltså inte i kommissionens arbete. Hans strategiska position innebar att han i praktiken hade tre representantskap i sin hand: FNF:s, Landsmålsföreningens och Helsingfors universitets.

Karsten lämnade sin professur 1937, men hans efterträdare Arnold Nordling (utnämnd i juni 1939) inträdde i FMK som representant för Helsingfors universitet först 16.12.1941.

Den FNF närstående Landsmålsföreningen fick småningom till stånd ett mindre spänt förhållande till Litteratursällskapet. Landsmålaren Hugo Bergroths avgång som SLS:s representant i FMK (Förhandlingar 9: 38) medförde bara en kortvarig störning i relationerna mellan Litteratursällskapet och Landsmålsföreningen. Det "definitiva" uppsägandet av samarbetet med FMK blev också relativt kortvarigt.

Trots alla konflikter var FMK flitigt verksam både på 1930-talet och under de följande decennierna. Efter hand avtecknade sig det ursprungliga målet allt tydligare: den stora ordboken över de finlandssvenska dialekterna. Arbetet på ordboken inleddes på 1940-talet och fortgick i decennier.

Kommissionen förlorade sin praktiska betydelse först 1976 då den i likhet med den finska systerorganisationen Sanakirjasäätiö uppgick i den nygrundade *Forskningscentralen för de inhemska språken*. Vid samma tid utkom första häftet av den ordbok som FMK så länge hade arbetat med, Ordbok över Finlands svenska folkmål, men nu med Forskningscentralen som utgivare.

Relationerna mellan FNF och Litteratursällskapet var korrekta men svala. En öppen konflikt uppstod 1937 då Ivar Westman, medlem av såväl FNF:s styrelse som Språkvetenskapliga kommittén, i en temperamentsfull skrivelse till Litteratursällskapet 16.10.1937 protesterade mot att SLS hade beslutat att inrätta ett "dialektologiskt-etnologiskt institut", dvs. det som skulle bli Folkkultursarkivet. Trots att Westman alltså var medlem av SVK hade han inte kallats till de avgörande mötena eller informerats om planerna, vilket kan förmodas ha berott på hans nära relation till FNF. Han uppfattade det planerade "institutet" som ett "kampmedel i striden att förintä den livliga och framåtsyftande språk- och dialektforskning som prof. T. E. Karsten, nu emeritus, åstadkommit". Han menade att SLS ville hindra utgivningen av Folkmålsstudier och "beröva prof. Karstens elever de små statsbidrag, som de ... kunnat hoppas på - - - Man vill helt enkelt nu hindra unga forskare, som utgått ur Karstens skola, att komma fram med sina forskningsresultat - - - man vill beröva de aktiva dialekt- och språkforskarna deras andel i statsanslaget". (Förhandlingar 14: 65 ff.). Intermezzot upptar 17 sidor av SLS:s Förhandlingar 14 från 27.1.1938).

Litteratursällskapet försökte mäkla fred mellan de olika lägren inom etnologi och dialektologi, väl delvis mot bakgrunden av det nyskapade "institutet", alltså Folkkultursarkivet som inrättades 1.1.1937. Den 16 december 1937 beslutade SLS tillsätta "en tremannanämnd med uppgift att undersöka möjligheten för samordning av de inom den nordiska etnologien och den svenska språkforskningen verksamma arbetskrafterna" (Förhandlingar 15: 42). Representanter för SLS och FNF möttes till en överläggning 25.10.1938 för att försöka "åstadkomma ett samarbete mellan å ena sidan Sällskapet och Folkmålskommissionen, å andra sidan den grupp av filologer, som med professor T. E. Karsten som ledare sedan några år tillbaka arbetar utan kontakt med de nämnda institutionerna". Handlingarna konstaterar att "konferensens yttre förlopp var mycket tillfredsställande". Mindre tillfredsställande var väl förslaget från Karstens "och hans kamraters sida att Folkmålskommissionen skulle upplösas". SLS var trots allt optimistiskt efter att i efterhand ha diskuterat med Karsten; man ansåg att "utsikter för ett samgående numera tyckas föreligga" (Förhandlingar 15: 44 ff.).

Relationerna verkar alltså ha förbättrats, varför SLS i en skrivelse till FNF den 2.2.1939 uppmanar föreningen att återinträda i FMK och inte längre

konkurrera om statsanslaget. Kompensationen skulle vara att SLS bekostade tryckningen av Folkmålsstudier.

I sitt svar till SLS 10.9.1939 fortsätter FNF (Karsten, Westman, Solstrand) ändå angreppen på FMK: "De allra flesta äro icke fackforskare inom området", "planlöshet i programmets utförande", "vetenskapligt värdelösa eller tvivelaktiga samlingar", "godtyckligt valda uppgifter", "slöseri med statsmedel och arbetskraft" och "mycket ensidiga program" är några av beskyllningarna. FNF var förstas ändå villig att ta emot tryckningsbidrag från SLS. (Förhandlingar 17: 25 ff.).

SLS vidarebefordrade FNF:s synpunkter till FMK, som avvisade påståendena men för övrigt inte ville blanda sig i de två parternas agerande (skrivelse från FMK till SLS 14.5.1940, återgiven i Förhandlingar 17: 27 ff.). FMK:s handlingar från de följande decennierna innehåller inte några liknande utfall; det utdragna "riktiga" kriget kom emellan, och Karsten och Solstrand avled.

FNF protesterade också mot FMK:s omläggning av insamlingsverksamheten: i stället för att sända ut korttidsstipendiater skulle FMK (med Sanakirjasäitiö som förebild) anställa personer som under en treårsperiod skulle vistas på en och samma ort och kontinuerligt göra uppteckningar (Förhandlingar 17: 27). Trots protesterna genomfördes programmet, vilket eftervärlden kan vara tacksam för. Resultatet av verksamheten, FMK:s så kallade storsamlingar med ett mångsidigt ordförråd och ett rikt frasmaterial, är en stomme för Ordbok över Finlands svenska folk mål.

Föreningen för nordisk filologi har haft sina uppgångs- och nedgångsperioder, men den har överlevt som självständig organisation, också om den avtynande verksamheten – mer härom senare – efter de första entusiastiska åren inte bådade gott.

T.E. Karsten

Motorn i flera finlandssvenska dialektologiska företag, inte minst i Föreningen för nordisk filologi, under decennierna efter sekelskiftet var alltså i högsta grad Torsten Evert Karsten. Omdömena om hans person skiftar beroende på om de har fällt av personer i det ena eller andra läget.

Den unge Bror Åkerblom (sedermera gymnasieläktor i Sverige och med tiden professor i Jyväskylä) betecknar i sin minnesruna (FmS 9: 2–8) Karsten som "en frejdig, oförskräckt kämpe i främsta linjen" och som "ett föredöme så gott som något för en dådkraftig ungdom". Andra nämner Karstens livliga temperament och rastlöshet, eller betecknar honom kort och gott som "en problematisk person" (Forskning och vitterhet II: 238). SLS-historiografen Torsten Steinby konstaterar följande: "Karstens fantasi var

rik, hans håg nationell, hans uppfattning orubblig" (Forskning och vitterhet I: 193). Eniga är hävdtecknarna ändå rätt allmänt om hans betydelse för dialektforskningen; han hade "ryckt upp den svenska dialektforskningen i detta land ur dess mer än tjuguariga dvala" (Ivar Westman i Förhandlingar: 14: 67). Bengt Loman, ordförande för FNF under en senare epok, talar om Karsten som en "djärvt iderik och rastlöst verksam forskare med förmåga att samla, entusiasmera och leda en stor skara hängivna lärjungar" (FmS 31: 12). Det här med "en stor skara" är antagligen väsentligt. Karsten var en karismatisk person och en ledargestalt.

Folkmålsstudier

En av FNF:s uppgifter var att samla in ett mångsidigt material rörande de finlandssvenska dialekterna, och att bearbeta och publicera materialet. Redan i samband med att föreningen grundades konstaterade stiftarna att den finlandssvenska dialektforskningen saknade ett egentligt organ. De finlandssvenska dialektologerna hade tidigare i stort sett varit hänvisade till "Svenska landsmål", vilket FNF såg som ett provisorium. De rådande "valutaförhållandena" hade ytterligare försämrat möjligheterna till informationsutbyte dialektologerna emellan. FNF konstaterade att dialektforskningen (alltså FMK) hade åtnjutit statsstöd i sex års tid utan att publicera sig. Nu var det därför dags för "ett till fortsatt arbete eggande, samlande och sammanhållande fackorgan". De här bedömningarna återfinns på omslaget till det första numret av tidskriften Folkmålsstudier – som alltså skulle bli det "fackorgan" som våra dialektologer så länge hade saknat.

Tidskriftens namn är föga samstämmigt med FNF:s enligt stadgarna primära syfte; inte heller passar det ihop med det som verkligen publicerades i de första årgångarna. Redaktionen var uppenbarligen medveten om diskrepansen, för redan i det första numret förklarades det att man skulle publicera inte bara "egentliga dialektundersökningar" utan även "undersökningar av våra ortnamn samt av de språkliga beröringarna mellan svenskar och finnar"; också sådana menades nämligen vara "ägnade att sprida ljus över våra svenska folk måls äldre skeden" (FmS 1/1933, omslaget).

Tidskriften blev välvilligt mottagen. På omslaget till FmS 3/1935 citeras några positiva omdömen om tidskriftens två första nummer (och om dess redaktör), bl.a. detta:

Dass da auch die finnlandschwedische Mundartenkunde durch eine sichtbare Neugründung ihre Lebenskraft bekundet, ist nur zu begrüßen und ist gewiss geeignet, der Forschung neue Antriebe

zu geben (H. F. Rosenfeld i Neuphilologische Mitteilungen 1–2/1934).

Van kun arbeid op taalkundig gebied kon men uiteraard zich niet zoo gemakkelijk op de hoogte stellen. Daarom is het nieuwe tijdschrift een belangrijke aanwinst (Neuphilologicus 1934).

Il faut souhaiter aux *Folkmålsstudier* le succès que ce périodique mérite. La qualité des premiers articles publiés et le nom de M. Karsten sont un sûr garant du rôle qu'il peut jouer pour donner une impulsion nouvelle aux études de dialectologie (Ferdinand Mossé, Revue Germanique, 1935).

Protokollen från FNF:s första decennier är försvunna, och aktörerna finns inte längre ibland oss, men vi kan ana oss till att många och långa diskussioner har föregått de smått vingliga linjedragningarna – och till Karstens handfasta ledning av föreningen och dess tidskrift.

Karsten blev tidskriftens första redaktör. De inledande årgångarna visar att hans aktuella personliga intressen i hög grad bestämde innehållet. Det första numret (1933) inleds med en artikel om bakgrunden till FNF och FmS. Sedan följer en postum dialektmonografi av en av de gamla landsmålarerna, Johannes Klockars, varefter Karsten inleder sin långa rad av lånordsstudier, med uppsatsen ”Svenskt och finskt i Finland”, där han främst diskuterar ortnamnens vittnesbörd.

Huvuddelen av det följande numret (1934) utgörs av Karstens lånordsstudie ”Beröringen mellan svenskt och finskt folkspråk i Finland med särskild hänsyn till Österbotten”. Bland numrets ”smärre meddelanden” återfinns bl.a. Landsmålsföreningens 60-årshistorik och Karstens hälsningstal vid jubileet som hade firats i mars 1934. I samband med jubileet höll FNF sitt årsmöte, varvid den forne landsmålaren, dåvarande landshövdingen Lars Willh. Fagerlund utsågs till FNF:s förste hedersmedlem. Karstens lånordsstudier fortsätter i nr 4/1936 och 5/1937, och postumt i nr 9/1943 och 10/1943.

Karsten avled 1942, varefter Ivar Westman övertog ordförandeskapet. Utgivningen av FmS handhades av V.E.V. Wessman, som redan på 1930-talet ofta hade framträtt i tidskriften. 1940- och 1950-talens FmS dominerades av huvudredaktören Wessman. Hans 473 sidor långa beskrivning av de nyländska folkmålen utgör huvuddelen av innehållet i numren 11–14 (1945–50). Därefter gav han i numren 15–16 kompletteringar till Vendells dialektordbok. Innan han avled 1958 hann han med ytterligare en komplettering: 360 sidor (i dubbelnumret 17–18) om finska lånord, avsedda som ett tillägg till Ralf Saxéns lånordsundersökning från sekelskiftet. Vid sin död efterlämnade han ett antal manuskript avsedda att ingå i FmS, bland annat ytter-

ligare lånordsstudier. Ett av manuskripten har sedermera införts i nummer 35/1994.

Utgivningen av FmS löpte bra under de första decennierna: på 1930-talet utkom i stort sett ett nummer per år; under 1940-talet utgavs sex nummer. 1950-talet var lamare: bara tre nummer. Under 1960-talet blev det inte mer än två. Därefter accelererade utgivningen: sex nummer under vart och ett av århundradets tre sista decennier.

Wessman var huvudredaktör 1943–1956 då åtta nummer utkom – med honom själv som främsta bidragsgivare. Efter hans död 1958 blev det ett långt uppehåll i utgivningen; först 1965 började FmS utkomma på nytt, med en ny redaktör och med ett innehåll som i hög grad avvek från tidskriftens tidigare linje. Eskil Hummelstedt, som hade varit aktiv i FNF redan på 1930-talet, hade påtagit sig uppgiften att fungera som föreningens ordförande och som tidskriftens huvudredaktör.

Upphållet i utgivningen berodde delvis på förvecklingarna kring de Jöns Budde-studier som både Olav Ahlbäck och Hummelstedt hade inlämnat som specimination för professuren vid Helsingfors universitet 1949. Ahlbäcks undersökning trycktes i Litteratursällskapets serie ”Studier i nordisk filologi” 1952. Hummelstedts manuskript var aktuellt för FmS ännu 1959, då han utnämndes till professor vid Åbo Akademi. Det låg länge uppsatt för tryckning, och var enligt FNF:s årsberättelse för 1961 avsett att publiceras i FmS 1962 – ett nummer som inte blev av. Trycksatsen förstördes senare vid en utrensning på tryckeriet. Hummelstedts arbete blev alltså tyvärr inte publicerat.*

I mitten av 1970-talet inleddes en ny epok i FNF:s och FmS:s historia, men innan vi går in i detta nutidsskede skall vi kasta ännu en blick i backspeglarna.

Karstens och Wessmans FmS präglades i hög grad av huvudredaktörernas intressen – också om tidskriften beredde plats för bidrag av andra slag. Under Hummelstedts tio år långa redaktörskap tycks FmS ha varit mera nyckfullt hopkommen. Man tryckte det som erbjöds och som man fick bidrag för, i stor utsträckning akademiska avhandlingar och konferensrapporter. Utgivningstakten var tidvis imponerande; fyra nummer har 1973 som tryck- eller utgivningsår.

Redan under sin första tid hade FmS publicerat doktorsavhandlingar som hade tillkommit i kretsen kring föreningen: Ivar Westman (3/1935), Eskil

* *Korrekturnot.* Hummelstedts manuskript har sedermera återfunnits. Det utgavs i augusti 2004 av Christer Laurén och Kristina Nikula: Eskil Hummelstedt, Jöns Buddes härkomst. Om österbottnisk dialekt från 1400-talet. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska samfundet r.f. nr 68. Vasa 2004.

Hummelstedt (6/1939) och Bror Åkerblom (8/1940). Dessutom trycktes specinationsarbeten, av Westman (7/1940) och Åkerblom (11/1945, 13/1948, 14/1950). Under Hummelstedts tid publicerades doktorsavhandlingar av personer utan den traditionella anknytningen till föreningen: Bertel Fortelius (20/1960), Christer Laurén (21/1973; specinationsarbete 24/1973), Ritva Valtavuo-Pfeifer (25/1975).

FNF:s omstart

Vad själva Föreningen för nordisk filologi beträffar kan man alltså konstatera att Karsten var ordförande fram till sin död 1942. Därefter övertog skolmannen och ortnamnsforskaren Ivar Westman posten. 1961 övergick den till Eskil Hummelstedt som handhade den under de kritiska åren fram till mitten av 1970-talet. Under största delen av 1960-talet var styrelsens sammansättning oförändrad; Hummelstedt (ordförande), Westman (vice ordförande), Börje Mårtensson (sekreterare och skattmästare), Åke Groundstroem (medlem), Nils Groundstroem (medlem), Rolf Holmberg (medlem). Föreningen tycks ha varit tämligen överksam; i årsberättelsen för 1966 konstaterades det att dess "huvudsakliga uppgift är utgivandet av *Folkmålsstudier*". 1967 fick man inget tryckningsbidrag, varför "verksamheten inskränktes till planeringen av en kommande volym". Det blev småningom ett och annat nummer, med mycket växlande innehåll. Tidskriftens inriktning diskuterades på årsmötet 1971, där man slog fast att "Folkmålsstudier också i fortsättningen i första hand var avsedd att vara ett forum för dialekt- och ortnamnsstudier."

Under slutet av 1960-talet hölls inga årsmöten överhuvudtaget. Trots att både Westman och Mårtensson hade avlidit 1968 fylldes vakanserna inte. 28.10.1971 tog man sig samman och avverkade fyra årsmöten vid ett och samma tillfälle, och förnyade styrelsen; Carl-Eric Thors blev vice ordförande, Per Henrik Solstrand sekreterare och skattmästare, Åke Granlund, Lars Huldén och Kurt Zilliacus styrelsemedlemmar.

Ett nytt skede i föreningens historia inträdde 1977. Vid denna tid hade Bengt Loman efterträtt Hummelstedt som professor vid Åbo Akademi och också fått ögonen på den föga aktiva föreningen och dess tidskrift och insett att de kunde tjäna syften som låg honom om hjärtat.

På årsmötet 9.2.1977 (det första sedan 1973) valdes Bengt Loman enhälligt till ny ordförande för föreningen, och styrelsen kompletterades med yngre krafter. Vid ett föreningsmöte samma höst diskuterades den framtida verksamheten utgående från ett PM sammanställt av Loman. Mötesdeltagarna ansåg att föreningen borde utvidga verksamheten och göra

mycket mer än bara ge ut FmS. Också tidskriften behövde en fastare linje. På ett föreningsmöte 17.10.1977 preciserades önskemålen: "Tidskriften planeras utgivas med större periodicitet. Innehållet skall omfatta 'talspråk i vidaste bemärkelse', alltså inte bara folkmål utan också talat högspråk och t.ex. skillnader talat språk – skrivet språk. Tidskriften kommer att prioritera sådana uppsatser och undersökningar som kan tänkas vara av intresse för finlandssvensk forskning". Allmänt taget innebar det historiska årsmötet 1977 en öppning utåt, med medlemsvärvning, aktivt indrivande av artiklar för FmS och en modernisering också av tidskriftens utstyrelse⁷, arrangerande av sammankomster av mera allmänt intresse.

Också föreningens stadgar befanns vara i behov av en förnyelse; ett förslag till nya stadgar utarbetades och godkändes sedan av årsmötet 1981.

Föreningen planerade inte bara för framtiden utan blickade också bakåt. Den 13 november 1977 firades 50-årsjubileet med blomsteruppvaltning vid Freudenthals och Karstens gravar, festsammanträde på Helsingfors universitet med tal av Mirja Saari och Eskil Hummelstedt och festföredrag om A.O.Freudenthal av Bengt Loman. På kvällen samlades man till festsupé på restaurang Adlon, där Lars Huldén framförde en för jubileet författad festdikt. Lomans föredrag och Huldéns dikt har publicerats i FmS 29: 9–39.

FNF:s styrelse, Folkmålsstudier

Bengt Loman var självskrivnen ordförande för FNF tills det visade sig att han som svensk medborgare inte kunde leda en finländsk förening. Han avlöstes av Erik Andersson (1980–81), Mirja Saari (1982–85) och Peter Slotte (1986–87). Sedermera har Erik Andersson, Ann-Marie Ivars, Marketta Sundman, Pirkko Lilius och Jan Lindström handhaft ordförandeskapet. De förhållandevis täta ordförandeskapena beror inte på motsättningar inom föreningen; snarast är de att se som vittnesbörd om att FNF lever och förmår förnya sig.

Också inom den övriga styrelsen var omsättningen livlig under åren efter pånyttfödelsen 1977. De första åren satt bl.a. Åke Granlund, Per Henrik Solstrand, Carl-Eric Thors och Kurt Zilliacus kvar, forskare som hade varit medlemmar av styrelsen redan under den Hummelstedtska eran. Kring 1980 skedde successivt ett generationsskifte; nordister kom och gick – och åter-

⁷ Bokkonstnären Kiki Maconi gjorde två alternativa omslag för *Folkmålsstudier*. Hennes förslag i trefärgstryck (med textraderna i omväxlande tegelrött och svart på beige botten) har ännu inte förverkligats.

kom. Här förtecknas styrelsemedlemmarna från och med pånyttfödelsen och fram till 70-årsjubileet.

Erik Andersson (sekr. 1979, ordf. 1980, -81, -88; vice ordf. 1982, -86, -96-99), Kaj Borg (sekr. -95), Maria Fremer (skattm. 2000-), Åke Granlund (medl. 1977-78), Saara Haapamäki (vice ordf. 2000-), Gunilla Harling-Kranck (skattm. 1986-88, medl. 2001-), Ann-Marie Ivars (vice ordf. 1988, ordf. 1989-92), Hanna Lehti-Eklund (medl. 1988, sekr. 1989-92), Pirkko Lilius (skattm. 1989-91, ordf. 1996-99), Camilla Lindholm (sekr. 1998-), Jan Lindström (skattm. 1998-99, ordf. 2000-), Bengt Loman (ordf. 1977-79, medl. 1989-90, vice ordf. 1991-92), Anne-Marie Londen (vice ordf. 1993-95), Leif Nyholm (sekr. 1986), Ulla Pedersen (skattm. 1995-97), Inga-Britt Persson (medl. 1987), Mirja Saari (vice ordf. 1979, -81, medl. -80, ordf. 1982-85), Caroline Sandström (sekr. 1996-97), Beatrice Silén (skattm. 1992-94), Peter Slotte (sekr. 1977,-78, -80, -81, skattm. 1979-80, vice ordf. 1984, -85, medl. 1982, -83, 1992-2000, ordf. 1986-87), Helena Solstrand (-Pipping) (sekr. 1982-85, -87), Per Henrik Solstrand (skattm. 1977, -78), Eivor Sommardahl (vice ordf. 1989, -90, medl. -91), Marketta Sundman (medl. 1984-86, vice ordf. -83, -87, sekr. -88, ordf. 1993-95), Carl-Eric Thors (vice ordf. 1977, -78, medl. 1979-81), Sonja Vidjeskog (sekr. 1993-94), Kurt Zilliacus (medl. 1977-79, -81, vice ordf. -80), Ulla Ådahl-Sundgren (skattm. 1981-85).

Flera av våra framträdande nordister har som synes gjort sin "värnplikt" inom FNF. Det ökande kvinnliga inslaget återspeglar förändringarna i forskarsamfundet. Under sina första 25 år var föreningen fast förankrad i Helsingfors, och speciellt vid Helsingfors universitet men därefter har också Åbo (först Åbo Akademi, senare också Åbo universitet) enligt en oskriven överenskommelse sedan 1977 varit representerat i styrelsen. Efter pånyttfödelsen med Bengt Loman hade föreningen länge sin bas i Åbo, vad beträffar såväl nyckelposterna inom styrelsen som redaktionen för FmS.

Förnyelsen av föreningen under 1970-talet ledde inte till några konflikter mellan de tidigare styrelsemedlemmarna och Bengt Loman och kretsen kring honom. Också den ende kvarvarande veteranen från föreningens första decennium, Eskil Hummelstedt, professor vid Åbo Akademi 1959-73, deltog med intresse i den förnyade och förnygrade föreningens aktiviteter. På sin åttioårsdag 1986 kallades han till hedersledamot av föreningen. FmS 31/1987 tillägnades minnet av Hummelstedt, som hade avlidit 29.7.1986.

Föreningens tidskrift *Folkmålsstudier* har genom åren varit ett centralt inslag i FNF:s verksamhet, tidvis det enda. Karsten var huvudredaktör fram till sin död (numren 1-8, 1933-40). Därefter blev det V.E.V. Wessmans tur, med biträde av Eskil Hummelstedt, Ivar Westman (9-16; 1943-54) och Einar Strandberg (17-18; 1956). Hummelstedt och ett utvidgat redak-

tionsråd svarade för numren 19-25; 1965-75). Efter förnyelsen av FNF tog Erik Andersson och Bengt Loman över redaktörskapet (numren 26-34; 1979-1993). Ann-Marie Ivars och Peter Slotte redigerade numren 35-39 (1994-2000), Peter Slotte och Hanna Lehti-Eklund nummer 40 (2001). I dag är det Gunilla Harling-Kranck och Hanna Lehti-Eklund som strävar vidare med redigeringen - ett arbete som har blivit mer tidskrävande efter hand som skrivdonen har utvecklats.

I FmS 40/2001 meddelade redaktionen att bidragen till tidskriften skulle underkastas vetenskaplig förhandsgranskning. Så här heter det i författarinstruktionerna på tidskriftens omslag: "Innan ett inlämnat bidrag antas för utgivning i *Folkmålsstudier* måste publicering tillstyrkas av två oberoende förhandsgranskare ur tidskriftens redaktionsråd." Det "redaktionsråd" som sedan länge hade figurerat på titelbladet hade därförinnan ersatts av en utvidgad sakkunniggrupp avsedd att kontinuerligt barga för bidragens vetenskapliga halt. Det tidigare redaktionsrådet hade visserligen i princip samma uppgift, men det aktiverades bara någon enstaka gång för att ta ställning till särskilt kontroversiella bidrag.

Den revitaliserade föreningen hade många ambitioner. Ett mål var att bli ett samarbetsorgan för nordisterna i Finland - inte bara för dem vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi. Gemensamma nordistiska arrangemang blev därför ett viktigt åtagande efter föreningens nystart. Årsmötet 1977 uppmanade den nya styrelsen att ordna årliga höst- och vårmöten med föredrag för medlemmarna.

Nya aktiviteter

Den aktivering av FNF:s utåtriktade verksamhet som initierades 1977 har påtagligt ändrat föreningens karaktär. Från att länge ha varit en nära nog hemlig förening är den i dag en bland finländska nordister allmänt bekant sammanslutning med uppskattad verksamhet.

Tidskriften sprids effektivare än förut. Ett viktigt steg togs 1984 då årsmötet fattade beslut om att medlemsavgiften skulle inkludera FmS - liksom fallet var under de första åren av FmS:s tillvaro. FmS skulle också, i mån av möjlighet, bli en verklig årsbok.

En ny verksamhetsform föreslogs 1977: "anordnandet av möten och symposier". Förslaget har haft vittgående konsekvenser. Det första arrangementet av detta slag var ett offentligt föredrag av Erik Andersson 1977 om "Genuskriterier i svenskan".

Enligt ett årsmötesbeslut 1982 skulle föreningen också ta initiativ till fortbildningskurser för nordister. Verksamhetsformen inleddes med en kurs i

svensk syntax, som hade utformats i samråd mellan kursledaren Erik Andersson och de blivande deltagarna. Kursen ordnades i Åbo i januari 1984.

Den 31 oktober 1983 arrangerade föreningen sitt första och hittills bäst besökta seminarium, "Tvåspråkiga barn i finlandssvenska skolor", i Ständerhuset. I seminariet deltog närmare 200 personer som representerade universitets- och skolvärlden.

På 1980-talet inleddes FNF:s serie av årligen återkommande tvådagars-symposier för forskare och längre hunna studerande. Symposierna arrangerades de första åren på Lammi biologiska station, senare på Tvärminne zoologiska station. Både finländska och rikssvenska forskare har medverkat som föreläsare. Följande evenemang kan noteras:

- Presentationer av pågående större forskningsprojekt jämte en generaldebatt om nordistikens inriktning och arbetsuppgifter i Finland (Lammi 4–5.3.1983; 43 deltagare)⁸
- "Forskningen i det finlandssvenska högskoleområdet efter Bergroth" (19–20.10.1984, Lammi; 45 deltagare)⁹
- "Utformningen av en brett upplagd korpusundersökning av finlandssvenskan" (15–16.11.1985, Lammi; 24 inbjudna deltagare)¹⁰
- "Finlandssvensk dialektologi" (Tvärminne 20–21.11.1987; 25 deltagare)
- "Språkmöte i den finlandssvenska litteraturen" (Tvärminne, 11–12.11.1988; 18 deltagare)

⁸ Föreningen höll också sitt årsmöte i Lammi. På mötet beslutades att föreningen skulle ta initiativ till fortbildningskurser för nordister. Ett cirkulärbrev i frågan sändes 22.4.1983 till universitetsinstitutionerna för att kartlägga intresset för och behovet av gemensamma fortbildningskurser.

⁹ En arbetsgrupp med Mirja Saari som ordförande tillsattes för att utarbeta närmare planer för forskningen i finlandssvenska i enlighet med de riktlinjer som utstakades vid symposiet. Det närmaste resultatet blev ett "fortsättningsseminarium" i Lammi 1985. Redan denna arbetsgrupp diskuterade uppläggningsplanerna av en finlandssvensk språkbank. En annan huvudfråga var den finlandssvenska språknormen och normernas genomslagskraft.

¹⁰ Vid symposiet utsågs en arbetsgrupp bestående av Erik Andersson, Mikael Reuter och Matti Rahkonen för att organisera arbetet med en finlandssvensk textkorpus. Korpusen skulle bestå av 1 miljon ord ur finlandssvensk dagspress: "ett ganska brett svep för att få med också föga granskade småtidningar med fler finlandismer och regional täckning" (Erik Andersson i brev till Språkdata i Göteborg 24.10.1986). Projektet fick benämningen *Finlandssvensk textbank*. Det hela utmynnade småningom i Nordicas s.k. FISC-korpus på 2,5 miljoner löpord. Den blev klar 1995, men befanns inom några år vara för liten. 1999 inledde Nina Martola vid Forskningscentralen arbetet med en större finlandssvensk korpus. Vid tiden för FNF:s 70-årsjubileum var omfånget 32 miljoner ord. Siffrorna talar för sig själva. Arbetet med en ännu större finlandssvensk språkbank omfattande fler generer pågår.

- "Finlandssvenskt stadsspråk" (Tvärminne 24–25.11.1989; 43 deltagare)
- "Svensk språklära för finskspråkiga" (Tvärminne 9–10.11.1990; 38 deltagare)
- "Lexikografi" (Tvärminne 18–19.11.1991; 35 deltagare)
- "Finlandssvensk filologi" (Tvärminne 13–14.11.1992; 22 deltagare. Under symposiet uppmärksammades också FNF:s 60-åriga tillvaro.)
- "Samtalsforskning" (Tvärminne 12–13.11.1993; 26 deltagare)
- "Svenska som andraspråk i Finland" (Tvärminne 11–12.11.1994; 23 deltagare)
- "Finlandssvenskt ungdomsspråk" (Tvärminne 6–7.10.1995; 34 deltagare).

Lammi- och Tvärminnesymposierna var ekonomiskt och administrativt betungande, varför föreningen vissa år har inskränkt sig till mera lätthanterliga och målinriktade endagsarrangemang i Helsingfors (dock med ett och annat Tvärminneevenemang vid behov och med fler fortbildningskurser):

- "Nordistikens framtid" (Helsingfors 22.5.1996; 36 deltagare) med ett uppföljande möte i Åbo 26.4.1997 (25 deltagare)
- "Vetenskapligt skrivande", doktorandkurs med Björn Melander (Uppsala) och Mats Thelander (Uppsala) som föreläsare (hösten 1997; 8 deltagare från 6 olika universitet)
- "Nordistiken i praktiken" (Helsingfors 24.10.1997; 105 deltagare)
- "Praktisk retorik", doktorandkurs med Ulf Örnkloo (Sveriges Radio) som kursledare (Helsingfors 23–25.1.1998; 11 deltagare)
- "Talat språk i översättning och tolkning" (Helsingfors 16.10.1998)
- "Språkhistorisk forskning i dag" (Helsingfors 15.10.1999)
- "Interaktion och grammatik – nya perspektiv på språket i bruk" tillsammans med projektet SVESTRA (Tvärminne 8–9.12.2000; 31 deltagare)
- Textseminarium för nordister med Margareta Svahn (Åbo universitet) som kursledare (Tammerfors 15–16.3.2001; 15 deltagare)
- Jubileumssymposium (Helsingfors 15.3.2002; 48 deltagare)

Föreningen hade också sociala ambitioner: att ordna trevligheter för medlemmarna. I juli 1981 ordnades en "sommarräff" i Korpo skärgård tillsammans med anställda vid Forskningscentralen för de inhemska språken. Fem båttag och ett dussintal av FNF:s medlemmar deltog. Följande sommar förledes sommarräffen till Nagu skärgård, med bl.a. ett tiotal deltagande FNF-medlemmar. 1984 ordnade föreningen en vårutflykt till föreningens ordförande i Hauho, också den utan några vetenskapliga aspirationer. Ett

tjugotal medlemmar jämte familjemedlemmar var med. Litet fler var deltagarna i en utflykt till Ormträsk i Sjundeå en vacker majdag 1987 med föreningens sekreterare Helena Solstrand-Pipping som värdinna.

Också årsmötena har ändrat karaktär efter 1977, bl.a. till följd av den stadgeändring som godkändes vid årsmötet 1981. Enligt de reviderade stadgarna skall årsmötet hållas ”i antingen Helsingfors eller Åbo” och det ”kan förbindas med vetenskapligt föredrag”. Detta har i praktiken lett till att årsmötet alternerar mellan de två orterna och kombineras med två föredrag, en föredragshållare från vardera – och med tillträde också för andra än föreningsmedlemmar. De öppna årsmötena har ökat FNF:s kontakter utåt och haft betydelse för utvidgningen och förnyringen av medlemskåren.

Den aktiverade medlemsvärvningen inleddes 1977, då föreningen fick ta emot ett tjugotal nya medlemmar. 1981 var medlemsantalet ca 40, 1983 steg det till 81 och 1985 hade föreningen hela 117 medlemmar i sina rullor. Sedan dess har antalet stabiliserats vid ca 100 medlemmar. Medlemsavgiften har höjts till följd av att Folkmålsstudier ingår.

Årsmötet 1996 fick ta ställning till ett förslag om namnbyte för föreningens tidskrift. I diskussionen påpekades det bl.a. att ”redan grundarna av föreningen och dess tidskrift bör rimligtvis ha insett att titeln inte är riktigt rättvisande” och att ”hela föreningen strängt taget borde byta namn, för ’nordisk filologi’ är inte föreningens huvudintresse, och var det inte ens vid grundläggandet”. Årsmötets beslut blev att tidskriften skulle behålla sitt inarbetade namn eftersom ”*Folkmålsstudier* har blivit ett slags etikett som inte direkt utsäger något om tidskriftens innehåll”.

Frid och fröjd

I dag existerar det inte längre några aggressioner mellan Föreningen för nordisk filologi och dess förutvarande konkurrenter, trots att några av dem finns kvar. Bara Landsmålsföreningen har officiellt upphört. Folkmålskommissionen har utan några som helst stridigheter införlivats med Forskningscentralen för de inhemska språken, men *FMK* finns fortfarande kvar som signum för dialektordbokens samlingar, också för nytillkomna.

Litteratursällskapets språkvetenskapliga kommitté som FNF drabbade samman med i olika omgångar på 1930-talet har förstorats och bytt namn till *Språkvetenskapliga nämnden*, som inte alls hyser något agg till vår förening. FNF har medlemmar placerade både på Forskningscentralen – alltså på sätt och vis i Folkmålskommissionen – och i Språkvetenskapliga nämnden. Och Litteratursällskapet självt har frikostigt bidragit till tryckningen av de senaste årgångarna av *FmS*.

För egen del har jag varit med om skeendena under de decennier som har gått sedan FNF återupplivades av Bengt Loman. Vid närmare eftertanke finner jag att jag faktiskt är en av de få som har medverkat i alla de aktuella organisationerna: Föreningen för nordisk filologi, Folkmålskommissionen och Språkvetenskapliga kommittén – utan att det på minsta vis har känts personlighetsklyvande eller konfliktfyllt.

Nu i efterhand kan jag bara beklaga att jag på den tiden jag kom med i arbetet inte hade förstånd att intervjua de sista överlevande kämparna från slutstriderna på 1930-talet, Eskil Hummelstedt och Olav Ahlbäck – både mina förutvarande chefer – om hur det egentligen gick till. Ahlbäck skulle säkert ha kunnat berätta åtskilligt som inte står i några mötesreferat. För Hummelstedt framstod Karsten genom åren som ett slags husgud. Hans bild av Karsten var säkert en annan än *FMK*:s.

Men om Karsten själv hade varit med i dag skulle han säkert ha ställt till med ett väldigt rabalder om mina förenklingar och överdrifter.

Källor och förkortningar

Budkavlen. Organ för Brages sektion för folklivsforskning och Institutet för nordisk etnologi vid Åbo Akademi. Åbo 1921–.

Finländska bidrag = Finländska bidrag till svensk språk- och folklivsforskning utgifna av Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors. Helsingfors 1894.

FmS = Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. Helsingfors 1933–.

Forskning och vitterhet = Forskning och vitterhet. Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–1985. Del I Det första halvseket av Torsten Steinby. Del II. Det andra halvseket av Olof Mustelin. Del III Register sammanställt av Magnus Pettersson. Helsingfors 1986–1989. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 532:1–3. Helsingfors 1985–1989.

FMK = Folkmålskommissionen, Kommissionen för undersökning av svenska folkmål och svensk folkkultur i Finland.

FNF = Föreningen för nordisk filologi r.f. Helsingfors.

Folkmålskommissionens protokoll 1940–1976. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.

Föreningen för nordisk filologi. Protokoll och diverse handlingar efter ca 1960. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors.

Förhandlingar = Förhandlingar. Ny följd 1–26. Mars 1924–Februari 1950. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet nr 179–. Helsingfors 1925–1951.

Förhandlingar och uppsatser 22 = Förhandlingar och uppsatser 22. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 88. Helsingfors 1908.

Karsten 1927 = T.E. Karsten, Landsmålsundersökningar i Finland. I: Svenska landsmål 1927: 110–119.

Karsten 1933 = T.E. Karsten, En blick på nordisk folkmålsforskning i detta nu. I: Folkmålsstudier 1: 3–16.

Karsten 1934 = T.E. Karsten, Svenska landsmålsföreningens 60-årsfest 26.III.1934 i universitetets solennitetssal. Hälsningstal av prof. T. E. Karsten. I: Folkmålsstudier 2: 147–151.

L[unde]ll, J.A., Från Finnland. I: Svenska landsmål VI, Smärre meddelanden 1885–1888, s. clxij–cxci.

Mårtenson 1934 = Börje Mårtenson, Svenska landsmålsföreningen i Finland 1974–1934. Kort översikt av Börje Mårtenson. I: Folkmålsstudier 2: 140–146.

Pipping 1935 = Hugo Pipping, Svenska litteratursällskapets verksamhet till förmån för språkforskning och språkets ans. I: Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–1935. Minnesskrift den 5 februari 1935. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland CCL. Helsingfors 1935.

Schalin 1930 = Schalin. Z., Svenska Landsmålsföreningen i Finland. Dess uppkomst och verksamhet under de första 4 åren av dess tillvaro. I: Budkavlen 1930, s. 41–60.

SLS = Svenska litteratursällskapet i Finland.

Svenska landsmål = Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folkliif. (Från 1904: Svenska landsmål ock (och) svenskt folkliif.) Stockholm & Uppsala 1879–.

SVK = Språkvetenskapliga kommittén, Svenska litteratursällskapet i Finland.

Föreningen för nordisk filologi 1932–2002. Streiflichter aus ihrer Geschichte

Bei dem Artikel handelt es sich um eine kurz gefasste Geschichte der Vereinigung für nordische Filologie (Föreningen för nordisk filologi; FNF), der Organisation, die seit 1933 die Zeitschrift *Folkmålsstudier* herausgibt. Die Vereinigung wurde 1932 als Resultat von Konflikten, die damals seit einigen Jahren zwischen verschiedenen Organisationen bestanden hatten, die die Leitung der Forschungsarbeiten an den schwedischen Dialekten in Finnland für sich beanspruchten, gegründet. Am ehesten hat

die FNF ihren Ursprung in der bereits 1874 gegründeten Vereinigung Svenska landsmålsföreningen i Helsingfors.

Eine zentrale Rolle für die Gründung der FNF hat T. E. Karsten (1870–1942) gespielt, Professor für nordische Filologie an der Universität Helsinki und bekannt auch als Germanist. Zu Karstens Zeit war die FNF sehr aktiv, befand sich aber ständig im Konflikt mit konkurrierenden Organisationen. Die Zeit nach Karsten führte allmählich zur Krise: die FNF wurde mehr und mehr inaktiv, und die Zeitschrift erschien nur noch sporadisch und mit sehr gemischtem Inhalt. Dank Bengt Loman, Professor für schwedische Sprache an der Åbo Akademi, wurden Vereinigung und Zeitschrift jedoch 1977 wieder zu neuem Leben erweckt.

Seit 1977 ist die Arbeit der FNF in einem höheren Maße nach außen gerichtet, indem z. B. Symposien und Kurse veranstaltet werden, und man ist bestrebt, als Kooperationsorgan für die Nordisten in Finnland zu dienen. Zudem hat die Zeitschrift *Folkmålsstudier* eine klarere Linie erhalten und konzentriert sich auf Dialektologie und andere Formen des gesprochenen Schwedisch.